

tidsskrift.dk

Til Belysning af nogle Punkter i Yaldemar Atterdags Historie.

Historisk Tidsskrift, Bind 4. række, 3 (1872)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_4rk_0003-PDF/hto_4rk_0003_79077.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=79077>

pdf genereret den : 28/5-2008

Til Belysning af nogle Punkter i Valdemar Atterdags Historie.

Af
C. E. F. Reinhardt.

I.

Om Tiden for Kongens Rejser til Estland og Palæstina.

Blandt de mangfoldige vanskelige og tvivlsomme Spørgsmaal, Kong Valdemar Atterdags Historie frembyder, har Spørgsmaalet om, naar han foretog den eller maaske de Rejser til Estland, der gik forud for Afhændelsen fra Danmarks Krone af dette fjerne Landskab, saavel som om, hvor længe han i den Anledning var fraværende her fra Riget, opnaaet en vis Navnkundighed, og endnu mere gjælder dette om det hermed i en vis Forbindelse staaende Spørgsmaal om, naar han foretog den Valfart til det hellige Land, paa hvilken han blev slaaet til Ridder af Kristi Grav. Det er den skarpsindige Historieforsker Hans Gram, der først har forsøgt paa Grundlag af de Kilder, der stode til Raadighed paa hans Tid, at give en kritisk Besvarelse af begge hine Spørgsmaal¹⁾. Han antager, at Kong Valdemar umid-

¹⁾ Forbedringer til Kong Woldemar Christophersøns Historie i Vidensk. Selskabs Skrifter, ældste Række IV. S. 20 ff. og 24 ff.

delbart efter Paasken i Aaret 1345 har tiltraadt en Rejse til Estland, hvor han da opholdt sig, indtil han i den sidste Uge af Juni begav sig paa Vejen til Jerusalem, at han derfra atter er vendt tilbage til Estland, hvorfra han først paa Aaret 1346 er tagen hjem til Danmark, og at han i Løbet af Maanederne April og Maj s. A. paany har gjort en kort Rejse til Estland.

Den Bevisførelse, hvorved Gram kommer til disse Resultater, kan i Korthed gjengives saaledes. I Paaskeugen 1345 maa Kongen have været i Vejle, da han der findes at have afsluttet en Venskabspagt med sin Svoger Hertug Valdemar af Sønderjylland, hvilken Gram kjendte af Originalen i Gehejmearkivet¹⁾. Den paafølgende 25de April har Valdemar imidlertid allerede været i Estland, siden der haves et af ham paa hin Dag i Reval udstedt Brev, hvorved han skænker Biskoppen i Stiftet af samme Navn noget Gods. Da nu Paasken 1345 faldt den 27de Marts, har der, naar Kongen forudsættes at være rejst fra Jylland strax efter hin Fest, været Tid nok for ham til gennem Holsten over Lybek og videre gennem Preussen at kunne naa Estland inden 25de April. Det næste af Valdemar

¹⁾ Naar Gram saaledes lader det bekjendte i Vejle givne Brev, hvorved Hertug Valdemar for det Tilfælde, at han selv skulde dø før sin kongelige Svoger, indsætter denne til Værge for sine Børn og sit Land, være udstedt i Paaskeugen, da er dette en Misforstaaelse, som Suhm deler med ham, forsaavidt han (Historie af Danmark XIII. S. 126) sætter dets Udstedelse til 27de Marts. Det er dateret *dominica passionis*, s: 5te Søndag i Fasten, der, naar Paasken, som rigtig anført, 1345 faldt den 27de Marts, altsaa bliver den 13de s. M., under hvilken Dato det ogsaa er anført saavel i *Regesta diplomatica Danica* som i *Urkundensammlung der schleswig-holstein-lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte* II. S. 121, hvor det er aftrykt *in extenso*.

udstedte Diplom, som Gram véd af, er dateret fra Reval den 25de Juni s. A., men derefter kjender han intet af Kongen givet Brevskab før et ligeledes i Reval udstedt Brev, dateret den paafølgende 12te November. Da nu Erkebiskop Niels i sit *Chronicon episcoporum Lundensium* udtrykkelig siger, at Kong Valdemar ved Kristi Grav blev slaaet til Ridder Marie Magdalene Dag (22de Juli) 1345¹⁾, er der nærmest kun Spørgsmaal om, hvorvidt Valdemar virkelig i Tiden mellem 25de Juni og 22de Juli kunde fra Estland naa til Jerusalem. Dette Spørgsmaal tror Gram under Henvisning til den Tid, Andre i Middelalderen have brugt til samme Rejse, at kunne besvare bekræftende, naar Kongen forudsættes at have taget Vejen gennem de russiske og tartariske Lande til det sorte Hav og derfra videre til Skibs — en Vej, der vilde være hurtigere end den sædvanlige over Venedig og derfra til Søs til Jaffa. Ganske vist stride Angivelserne saavel i «den lybske Krønike» (c: Detmars) som i den saakaldte *Continuatio chronici Danorum et præcipue Sialandiæ ab 1308 ad 1357*²⁾ imod Bispekronikens Meddelelse, idet den første sætter Kongens Jerusalems-Rejse til 1346 og den anden til 1347. Men skjøndt Gram indrømmer hin i det Hele at være vel underrettet med Hensyn til Begivenhederne, forekaster han den dog Usikkerhed i Kronologien, ligesom han ikke anser den sjællandske Krønike for at være korrekt nok i Henseende til Begivenhedernes indbyrdes Tidsfølge eller fuldstændig

¹⁾ Jfr. nu *Scriptores rerum Danicarum* VI. S. 630. Stedet lyder saaledes: «*Valdemarus rex . . . ivit ad terram sanctam et factus fuit miles per ducem Ericum Saxonie in sepulcro domini in die b. Marie Magdalene sub anno domini MCCCXLV*».

²⁾ Jfr. nu Detmars Chronik herausgegeben von Grautoff I. S. 263 og *Scr. rer. Dan.* VI. S. 525.

nok i sine Meddelelser til at kunne komme i Betragtning imod den lundske Erkebiskops bestemte Angivelse af Aar og Dag, der formentlig passer vel med de anførte Diplomer. Uden med Bestemthed at kunne angive Tiden for Valdemars Hjemrejse fra Estland mener Gram derimod som anført at kunne slutte, at han i Foraaret 1346 har gjort en ny ganske kort Rejse til Estland. Paasken faldt i dette Aar, bemærker han, den 16de April, og tredje Paaskedag udstedte Kongen i Kjøbenhavn et Brev, hvori han tilsagde sine pommerske Frænder, de tre Hertuger af Wolgast, frit Lejde, naarsomhelst de i hans Tjeneste maatte komme her til Riget¹⁾. Men allerede den 28de April, finder Gram, at Kongen fra Reval har udstedt et Brev indeholdende forskellige Bestemmelser om Gjælds- og Panteforholdene i Wierland og Allentaken, og bemærker i saa Henseende, at der ikke er noget Uantageligt i, at man med en hurtigroende Galej kunde tilbagelægge Søvejen fra Kjøbenhavn til Reval i den korte Mellemtid mellem de nævnte to Breves Udstedelse. Han paaberaaber sig i den omhandlede Henseende endvidere tvende af Kongen ligeledes i Reval udstedte Breve, det ene dateret den 2den Maj, hvorved han til Held for sin, sin Dronnings og deres Forfædres Sjæle skænker Domkirken i Reval en Kirke i Katkull, det andet formentlig dateret den 13de s. M., hvorved han tager Reval Domkapitel under sin særlige Beskyttelse. Til Danmark maa Kongen allerede være vendt tilbage senest den 25de Maj, da man fra denne Dag har et Brev fra ham om de estlandske Anliggender udstedt i Roskilde.

Saavidt Gram, der med Hensyn til begge de omhand-

¹⁾ Anført efter Schwartz's Versuch einer Pomm. und Rugian. Lehn-Historie S. 378.

lede Spørgsmaal ubetinget følges af Heinze¹⁾. Men allerede Suhm føler sig stærkt røkket i sin Tro paa de Resultater, hvortil Gram saaledes var kommen²⁾. Han er vel enig med denne i, at Rejsen til Estland er tiltraadt i Vaaren 1345, og er tilbøjelig til at antage, at Kongens Fraværelse fra Danmark har varet indtil i Maj 1346, idet han dog ikke vil benægte, at han muligen i Mellemtiden har gjort et kort Besøg i Hjemmet. Dog er det især Valfarten til Jerusalem, med Hensyn til hvilken han plages af Tvivl. Han har nemlig det forud for Gram, at han kjender et Diplom udstedt af Kong Valdemar i Reval den 25de Juli 1345, altsaa paa en Tid, da Kongen efter Grams Antagelse sandsynligvis endnu maatte være i Palæstina. Men da han finder store Vanskeligheder ved at statuere, at den 22de Juli, paa hvilken Kongen ved Kristi Grav er slaaet til Ridder, maa henføres enten til 1346 eller til 1347, bl. A. ogsaa fordi han kjender et Diplom udstedt af Valdemar i Lybek den 28de Juni sidstnævnte Aar, ender han med at erklære: «I denne store Uvished vil jeg dog holde mig til 1345», idet han da forsøger at bortforklare det Argument, der kunde hentes fra hint Brev af 25de Juli 1345 ved at gjætte paa, at det maa tilhøre 1346, og at den Afskrift, hvorfra det kjendes, har udeladt et «I» efter «V» i det med Romertal anførte Aarstal. De fleste yngre Forfattere have i den omhandlede Henseende fulgt Suhm³⁾, og det er først Dahlmann, der med Hensyn til

¹⁾ Diplomatische Geschichte des dänisches Königs Valdemar III S. 83 ff.

²⁾ Historie af Danmark XIII. S. 128 f., 151 f., jfr. 173.

³⁾ Dette gjælder f. Ex. navnlig baade Vedel Simonsen (Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder II. 2det Hefte S. 153), der iøvrigt uden herfor at anføre

Valfarten til det hellige Land tror at burde erklære sig for 1347¹⁾), hvorefter P. A. Munch bestemt udtaler sig for samme Aar, idet han paaberaaber sig dels, at Diplomer nu vise, at Valdemar hverken 1345 eller 1346 kan have været saa længe borte fra Norden, at han i den Tid kunde have været i Jerusalem, dels det pavelige Absolutionsbrev af 11te September 1347²⁾). Paa Tiden for Estlands-Rejsen indlader Dahlmann sig ikke, medens Munch uden nogen i det Enkelte gaaende Redegjørelse herfor lader Valdemar opholde sig i Estland fra Sommeren 1345 til Vaaren 1346³⁾).

Da imidlertid ingen af de nysnævnte to Forfattere er gaaet udførligere ind paa Sagen, og da der nu foreligger et langt rigere Stof til en udtømmende Drøftelse af de omhandlede Spørgsmaal end enten paa Grams eller Suhms Tid, turde det vel være Umagen værd gennem en saadan at forsøge fastslaaet en Besvarelse, der forhaabenlig vil fjerne de væsenligste Tvivl, men rigtignok komme til saa godt som fuldstændig at omstyrte de Resultater, hvortil den forstnævnte skarpsindige Forsker paa Grundlag af det ham foreliggende Materiale maatte komme.

For Tiden kjende vi Diplomer, der i Formen fremtræde som udstedte af Kong Valdemar i Reval, af følgende Datoer: den 7de Januar, 2den Februar, 3dje og 25de April, 25de Juni, 25de Juli og 29de September 1345 samt 3dje, 21de og 25de Januar, 24de Februar, 2den og 24de

nogen Hjemmel, lader Kongen umiddelbart fra Jerusalems-Rejsen vende tilbage, ikke til Estland, men til Danmark, og L. N. Helveg (Den danske Kirkes Historie til Reformationen II. S. 125).

¹⁾ Geschichte von Dänemark I. S. 495.

²⁾ Det norske Folks Historie, 2den Hovedafdeling I. S. 461 Note 4. Om Brevet af 11te Septbr. 1347 Nærmere nedenfor.

³⁾ Sammesteds S. 457, jfr. Tidstavlen S. 941.

Maj 1346¹⁾. Hvad der nu giver enhver Slutning fra disse Diplomer med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvor Valdemar Atterdag til en vis given Tid i de nævnte to Aar opholdt sig, en særegen Vanskelighed, er den Omstændighed, at Kongen ved et i Aalborg den 1ste Avgust 1344 udstedt Brev meddelte Ridder Stig Andersen Ret til at lade sig forfærdige et kongeligt Signet og gjorde ham til sit *alter ego* i Estland²⁾. Det er nu vel saa, at af samtlige under de ovennævnte Datoer udfærdigede Diplomer er der kun ét, nemlig et Brev af 24de Februar 1346, hvorved Kongen stadfæster *rectores ecclesiarum* i Stiftet Reval i Nydelsen af Naadensaaret m. v., der siger sig at være *«factum per dominum Stigotum Andersson militem»*, og ét, Brevet af 24de Maj 1346, hvorved Klosteret i Padis forlenes med nogle til Kronen hjemfaldne Godser, hvori Kongen indføres sigende: *«per nobilem virum dominum Stygotum Andersson . . . fecimus ista»*, medens samtlige de øvrige ere udfærdigede

¹⁾ Samtlige Diplomer aftrykte i F. G. Bunges Liv-, Esth- und Kurländisches Urkundenbuch II. S. 375, 378 f., 379 f., 380 f., 382, 383 ff., 387 ff., 390 f., 391 f., 396 f., 402 f. og III. S. 147 f., 150 f. Derimod har B. ikke det af Gram omtalte Brev af 12te November 1345. Iøvrigt bemærkes, at de to Breve, der ere aftrykte hos B. II. S. 390 f. og III. S. 147 f., her fejlagtig ere henførte til henholdsvis 2den og 20de Januar 1346; de ere daterede, det første *octava b. Johannis apostoli et evangelistæ*, det andet *die conversionis apostoli Pauli*, og maa altsaa som i Texten henføres til 3dje og 25de Januar.

²⁾ Bunge a. St. II. S. 373. Kongen bestemmer i Brevet, *«quod præsentium exhibitori, nobili militi domino Stigoto Andersson, dilecto nostro capitaneo Estoniæ, pro diversis causis nostris et negotiis in Estonia expediendis, unum sigillum nostro nomine de novo fabricandi et ipso sigillo pro utilitate nostra et commodo rite utendi plenam et liberam concedimus facultatem, volentes, quicquid idem dominus Stigotus juste et rationabiliter sub dicto sigillo nostro scribi fecerit, plenarie confirmare et omnino ratum conservare»*.

«*teste domino Stigoto Andersson milite*». Men da Kong Valdemar ifølge uforkastelige Diplomer den 7de Januar 1345 var i Roskilde og den paafølgende 6te Marts i Viborg¹⁾, og der tillige er overvejende Sandsynlighed for, at Kongen selv var tilstede i Vejle ved Udfærdigelsen af Hertug Valdemars ovenomtalte Brev af 13de Marts s. A., saa maa i alt Fald de i Reval i Valdemar Atterdags Navn givne Diplomer af 7de Januar og 2den Februar være udstedte af Stig Andersøn *ad mandatum* og ikke af Kongen selv. For at antage, at denne sidste derimod umiddelbart har givet de paafølgende Breve af 3dje og 25de April, 25de Juni samt 25de Juli 1345, er vel intet andet Diplom til Hinder; men der er dog Omstændigheder tilstede, som vække en ikke ringe Formodning for, at ogsaa disse ikkun ere udstedte i Valdemars Navn af hans Statholder i Estland, og at han selv først engang hen i September Maaned er ankommen til dette Land. Af 29de September haves nemlig en af Kong Valdemar meddelt Stadfæstelse paa Staden Revals Privilegier, der er aldeles ligelydende med et tilsvarende Aktstykke af 7de Januar s. A. og altsaa maa opfattes som en af Kongen personlig udfærdiget Konfirmation paa det allerede tidligere af Statholderen paa hans Vegne givne Brev. Men havde Valdemar allerede været tilstede i Estland lige siden Vaaren, hvorfor skulde han da først hen paa Høsten have meddelt denne Konfirmation? Hertil kommer, at der haves en den 26de September 1345 dateret Vidisse, udstedt af det revalske Domkapitel m. Fl. paa Kong Valdemars før omtalte Brev til Stig Andersøn af 1ste Avgust Aaret forud²⁾, og dette peger ogsaa hen

¹⁾ Suhm a. St. XIII. S. 123 og 125.

²⁾ Bunge a. St. II. S. 386 f.

paa, at Kongen da enten nys var ankommen eller i alt Fald var ventet til Estland, og at Ridder Stig derfor vilde sikre sig Beviset for at have havt Hjemmel til de af ham i Mellemtiden trufne Foranstaltninger. De russiske Østerso-provindsers Historieskriver A. v. Richter betragter det ogsaa uden videre som værende *in confesso*, at Valdemar Atterdag først i September 1345 er kommen til Estland¹⁾, og i Henhold til det Anførte maa vi erklære os for samme Anskuelse, idet Tiden for Kongens Ankomst didhen ikke lader sig bestemme nøjagtigere, end at den maa være falden kort før Mikkelsdag. Naar den nysnævnte Forfatter imidlertid antager, at Kongens Ophold i Estland har været uafbrudt til næste Maj, da har han i saa Henseende aabenbart Uret. Thi ifølge det ovenfor omtalte af Gram anførte Brev til Hertugerne af Wolgast var Kongen den 18de April 1346 i Kjøbenhavn, og da Diplomet af 24de Februar s. A. som anført udtrykkelig angiver sig at være *«factum per»* Stig Andersen, er det sandsynligt, at Kongen allerede forinden maa have begivet sig hjem.

Men ogsaa Gram turde vistnok have Uret, naar han lader Kongen strax efter 18de April 1346 paany tiltræde en Rejse til Estland. Af de tre Diplomer, hvorpaa han støtter denne Antagelse, har allerede Suhm²⁾ paavist, at det, Gram vil have dateret den 13de Maj (*octava Johannis ante portam Latinam*), i Virkeligheden er udstedt 3dje Januar (*octava beati Johannis apostoli et evangelistæ*). Af de tilbageblivende to er det ene det ovenomtalte Brev eller Forordning om Gjældsforholdene i Wierland og Allentaken, som Gram henfører til 28de, men som rettelig maa dateres 27de

¹⁾ Geschichte der deutschen Ostseeprovinzen I. S. 216.

²⁾ A. St. XIII. S. 146.

April 1346¹⁾. Da dette imidlertid er udstedt af Stig Andersen med 17 af Kongens Raader i Estland samt Borgmestre og Raad i Reval og klausuleret paa at skulle forelægges Kongen til Stadfæstelse, beviser det Intet i den omhandlede Henseende, og dets Indhold synes tilmed at være af en saa lidet presserende Natur, at det, hvis det paa den Tid havde kunne ventes, at Kongen kort efter vilde komme til Estland, vilde være besynderligt, at man ikke kunde have oppebiet Udfærdigelsen indtil hans Ankomst. Tilbage bliver saaledes kun Gavebrevet til Reval Domkirke af 2den Maj, der den 25de s. M. fulgtes af et lignende fra Roskilde udstedt Diplom. Brevet af 2den Maj er nu visselig som motiveret ved Hensynet til Valdemars, hans Dronnings og Forfædres Sjælefred af en saa personlig Natur, at dets Udstedelse umiddelbart af Kongen selv vanskelig lader sig bortforklare. Men det forekommer os dog, at et Henblik til Forholdene her i Riget, som de stillede sig i Vaaren 1346, gjør det endnu vanskeligere at antage, at Kongen dengang skulde have kunnet foretage om end kun en Skynderejse til det fjerne Estland. Hvorledes saa det nemlig til hin Tid ud her hjemme? I Januar var Drosten Klavs Limbek sat over til Lolland med en Hær for at angribe de faste Pladser, som Holstenerne der sade inde med, og fra den nærmest paafølgende Tid høre vi om, at Korsør og Pedersborg Slotte paa Sjælland falde i de Danskes Hænder, og om, at Kongen endelig bereder sig paa at angribe Sjællands vigtigste Fæstning Vordingborg²⁾ — kort Alt synes

¹⁾ Det er nemlig dateret *quinta feria post dominicam quasimodogeniti*, der, da Paasken 1346 som anført faldt paa den 16de April, maa blive den 27de s. M., under hvilken Dag det ogsaa findes hos Bunge a. St. II. S. 398 ff.

²⁾ *Scr. rer. Dan.* VI. S. 525, Huitfeldts Danmarckis Rigis Krønike, Fol.-Udg. I. S. 492, jfr. Detmar I. S. 259.

at tyde hen paa, at det er Meningen at gjøre den yderste Kraftanstrengelse for at udrive Sjælland og omliggende Øer af Holstenernes Vold. Ligeoverfor Forhold, der i saa høj Grad maatte lægge Beslag paa Kongens personlige Nærværelse i Hjemmet, driste vi os ikke til paa Grundlag af hint ene Diplom at antage, at Valdemar Atterdag i Vaaren 1346 har været i Estland, og vil man maaske i Betragtning af dets personlige Karakter ikke kunne bortforklare det Argument, som derfra kunde hentes for Kongens Nærværelse sammesteds, ved Hjælp af den almindelige Bemyndigelse, Stig Anderson havde faaet til at handle i Kongens Navn, saa er der i alt Fald ikke nogen Umulighed for, at Statholderen kan have været særlig bemyndiget til dets Udfærdigelse.

Vi komme dernæst til Spørgsmaalet om Tiden for Valdemar Atterdags Jorsalafart. Hvad der for Gram var af afgjørende Betydning til at sætte denne til 1345, er, som ovenfor bemærket, Stedet i Erkebiskop Niels's *Chron. episc. Lund.*, hvor det udtrykkelig siges, at Kongen ved Kristi Grav blev slaaet til Ridder Maria Magdalene Dag hint Aar. Til samme Aar henføres Valfarten desuden ogsaa i den Kronike, der ender med 1389¹⁾ — men som rigtignok strax viser sig mindre paalidelig med Hensyn til det paagjældende Tidsafsnits Kronologi, forsaavidt som den i umiddelbar Forbindelse hermed sætter ogsaa Estlands Salg til 1345 — saavel som af de yngre Annalister Petrus Olai og Cornelius Hamsfort²⁾. Det er nu vel et meget vægtigt Datum til Fordel for Valdemars Samtidige Erkebiskop Niels's Beretning, at han anfører en bestemt Dag for Besøget ved den hellige

¹⁾ *Scr. rer. Dan.* VI. S. 532.

²⁾ *Smstds.* I. S. 134 og 305.

Grav, der tilmed var en Begivenhed, som netop efter hans Stilling særlig maatte interessere ham. Hertil kommer, at Kongen utvivlsomt paa den anførte Dag hverken i 1346 eller 1347 kan have været i Jerusalem. Den 1ste April 1347 fødte Dronning Helvig ham nemlig en Datter, som altsaa maa være undfangen omkring 1ste Juli Aaret forud, og den 28de Juni 1347 var Valdemar, som allerede ovenfor antydet, i Lybek, hvorfra hans Krigsfolk 14 Dage efter vare i Færd med at herje paa de holstenske Enemærker¹⁾. Paa den anden Side kan der ikke fra det i Reval den 25de Juli 1345 udstedte Diplom hentes noget Argument mod Erkebiskop Niels's Paastand, da det, som tidligere godtgjort, maa være udfærdiget ikke af Kongen selv, men af Stig Andersen i hans Navn. Ikke desto mindre tro vi, at man maa komme til det Resultat, at hin Paastand er aldeles uholdbar. Det bemærkes i saa Henseende for det Første, at den lundske Bispekrønike i det Hele ingenlunde altid er paalidelig i sine Angivelser, idet den f. Ex. i samme Aandedræt, som den henfører Kong Valdemars Besøg ved den hellige Grav til 22de Juli 1345, begaar den store Fejl at lade ham tilbringe Vinteren 1344—45 i Preussen. Det taler derhos stærkt imod Rigtigheden af dens her omhandlede Meddelelse, at Hertug Erik den Yngre af Sachsen, der efter de fleste Beretninger var Kongens Ledsager paa Valfarten, og af hvis Haand han modtog Ridderslaget, den 13de Juni 1345 sluttede en Overenskomst med Lybek angaaende en fælles Operation, de havde aftalt mod Slottet Lassahn i Lauenborg²⁾, og altsaa var sysselsat med Sager, der vanskelig synes at have gjort ham det muligt en 5—6 Uger senere

¹⁾ Lübeckisches Urkundenbuch II. S. 820.

²⁾ Sammesteds II. S. 775 f.

at være ved den hellige Grav. Hertil kommer, at flere lige-
saa samtidige og nok saa troværdige Kilder henføre Val-
farten til 1347. Dette gjælder ikke alene de soranske An-
naler¹⁾, men baade den korte Krønike, der ender med 1347²⁾
og — hvad der for os er det egenlig Afgjørende — den
saakaldte sjellandske Krønike, der med Hensyn til den her
omspurgte Tid er den ulige paalideligste af alle indenlandske
Annaler, og hvis Angivelse derfor ikke lader sig aflærdige
saa let, som Gram her har troet at kunne gjøre det. Den
fortæller Aar før Aar Begivenhederne i kronologisk Orden,
saaledes at hvad der i et enkelt Aar tilhører dettes første
Maaneder, ogsaa meddeles først o. s. fr. Hvad nu Aaret
1347 angaar, lader den først Kong Valdemar drage til Jyl-
land og derfra til Tydskland, hvorhen han skriftlig opfordrede
flere af sine Mænd til at følge efter. Derefter, hedder det,
gjæstede Kongen af Fromhed til Hest i Selskab med flere
Adelsmænd det hellige Land, og, selv slaaet til Ridder ved
Kristi Grav, slog han ogsaa flere af sine Mænd til Riddere
— og først derpaa berettes, at Dronning Helvig Paaskedag
fødte Valdemar Datteren Ingeborg. Følger man Krøniken,
bliver det saaledes nødvendigt at forkaste Erkebiskop Niels's
Opgivelse ikke alene af Aaret, men ogsaa af Dagen, da
Kong Valdemar ved den hellige Grav modtog Ridderslaget
— og at man ikke har havt Mod dertil, turde være en af
de Grunde, der væsenligst har bidraget til den Forvirring,
som hidtil har hersket med Hensyn til Spørgsmaalet — thi
Valfarten henlægger Krøniken aabenbart til Vaaren, og dette
passer fortræffelig ind i Følgen af de Diplomer, vi have af
Valdemar fra 1347. Den 13de Februar kvitterer han i

¹⁾ *Scr. rer. Dan.* V. S. 458.

²⁾ *Sammesteds* VI. S. 254.

Marienburg for en Del af Kjøbesummen for Estland, den 26de s. M. kvitterer ikke han, men Ridder Friedrich von Lochen paa hans Vegne sammesteds for en anden Del af samme Kjøbesum, og derefter kjende vi intet Diplom af Valdemar, førend vi den 24de Juni gjenfinde ham i Kjøbenhavn, hvorfra han tilskriver Paven om Estlands Salg¹⁾. Men til Alt, hvad der saaledes taler for 1347, kommer endnu et meget vægtigt Datum. En Valfart til det hellige Land forudsatte i hine Tider Indhentelsen af pavelig Tilladelse, og da Kong Valdemar havde undladt lagttagelsen af denne Formalitet, inden han begav sig paa Vejen, var det nødvendigt for ham senere at søge Paven om Dispensation for sin Forsemmelse for ikke at ifalde Bans Straf. Denne Dispensation, der ikke var vanskelig at opnaa, naar kun den sædvanlige Kjendelse for Udfærdigelsen betalt til det pavelige Skatkammer, bevilgedes ved et Pavebrev til Roskilde Biskop af 11te September 1347²⁾. Skulde nu Kongen virkelig have foretaget sin Valfart allerede i Sommeren 1345, vilde det dog være højst besynderligt, at Dispensation først meddeltes hele to Aar senere, medens Pavebrevets Datum, naar man gaar ud fra, at Rejsen foretoges i Tiden fra medio Februar til medio Juni 1347, passer helt vel ind i alt det Øvrige, idet Kongen da formodenlig strax efter sin Hjemkomst og samtidig med Brevet om Estlands Salg har indgivet sin Ansøgning til Paven.

Vi tro, at der efter alt det Anførte ikke kan blive synderlig Tvivl tilbage om, at Valdemar Atterdags Jorsalfart i Virkeligheden er foregaaet i den første Halvdel af 1347. Skulle vi til Slutning opstille en Gisning med Hensyn

¹⁾ Samtlige tre Breve hos Bunge a. St. II. S. 424, 425 og 430 f.

²⁾ Ny kirkehistoriske Samlinger VI. S. 566 ff.

til Dagen, da Kongen modtog Ridderslaget ved den hellige Grav — en Gisning, der tilmed forsaavidt nogenlunde kunde redde den erkebiskoppelige Kronikeskrivers Paalidelighed — da ligger det meget nær at gjette paa Marie Magdalene Omvendelsesdag eller 1ste April, saaledes at da enten Bispekronikens Forfatter har husket fejl af de to Dage eller Ordet *«conversionis»* er udfaldet ved Afskrivningen. Vil man nu hertil indvende, at det, naar Rejsen virkelig er foretagen i 1347, da 1ste April var Paaskedag, havde været naturligere at anføre Dagen med den sidste Betegnelse, saa svare vi, at Sagen jo netop er, at Erkebissen har taget fejl af Aaret. Og under alle Omstændigheder lader det sig ikke nægte, at første Paaskedag netop synes at have været særlig heldig valgt til Udøvelsen af den højtidelige Ceremoni, Indvielsen til Ridder af Kristi hellige Grav, saalidt som, at 1ste April som Dagen for Kong Valdemars Tilstedeværelse ved Endemaålet for sin Rejse passer særdeles vel ind i de to eneste Terminer, vi have til at slutte Noget om dens Tiltrædelse og Tilendebringelse, nemlig 13de Februar og 24 Juni.

II.

Om Slaget ved Gamborg.

Som bekjendt har det hidtil uimodsagt været antaget, at det Slag, i hvilket Kong Valdemar Atterdag kort efter Mortensdag 1357 fuldstændig besejrede Holstenerne og de med disse forbundne oprørske Nørrejyder, blev leveret ved Slottet Gamborg, hvoraf Voldstedet endnu paavises i Sognet af samme Navn ved en Vig af Lillebelt en Milsvej sydost for Middelfart. Hjemmelen for denne Antagelse er Huitfeldt; men uagtet «Slaget ved Gamborg» saaledes har henved 300 Aars Hævd, turde en nærmere Undersøgelse vise, at Slaget hverken har staaet eller kunnet staa ved hint Slot.

Som Udgangspunkt for Undersøgelsen skulle vi Ord til andet hidsætte Huitfeldts Beretning om den paagjældende Begivenhed. Efterat der i Korthed er gjort Rede for den formentlige Anledning til Udbruddet af Fejden med de holstenske Grever samt fortalt, at Adelen i Nørrejylland rejste sig mod Valdemar Atterdag, indgik Forbund med Greverne og indtog Randers Slot, som Kongen havde betroet Peder Lavridsson, hedder det: »Siden indfalt de Juder med Gref-fuernis Anhang udi Fyen, forjagede aff Othense Kongens Besætning og paalagde Byen en Skat. De belagde ocsaa Gamborg med al Magt. Kongen, der hand det horte, bleff hand vred, lod siden Peder Lauritzsson fange med hans Broder Hans oc Her Jacob Oluffsson med hans Broder Oluff samt fleere, huilcke hand haffde mistenckt. Men de Mistenckte finge Forloffuere oc maatte loffue hannem en Summa Penninge. De fire lod hand forvare i Fengsel, deris Gods lod han annamme under Kronen, oc deris Læn fick hand andre. St. Mortensdag seyglede hand offuer til Fyen at hjelpe de belagde aff Greffue Claus paa Gamborg (Holster Kronicke kalder det Bambjerg). Oc det første, hand bleff Fienderne vår, slog hand en heel hob aff hans til Riddere, oc siden drog hand imod Fienderne til Hest oc til Fod oc forjagede al deris Hob: huor mange fornemme Mænd bleffue slagne oc mange anseelige Holster fangne foruden Land-folck, som haffde tient de Holster. Vdi dette Slag bleff Greff Claus slagen af Hesten: en Dansk Karl fick hannem fangen. Greffuen fick Haanden fra sig til hannem oc ofuer-antvordet hannem sit Skiold, Vaaben og Verie oc myste der sit ene Øye. Men der kom en Holster, som hannem kiende, han flyde hannem i sit Behold derfra. Der bleff oc død paa Platzsen samme tid Greffue Hans, Greffue Henrich oc Clausis Broder, oc 200 Holster. Slottet bleff med det samme

undsæt, forstyrret og ødelagt. Voldstedet findes endnu siunligen. Den tid, Slaget vaar offuerstanden, lod hand randsage Voldstedet og deelte Byttet. Da kom den frem, som haaffde Greff Clausis Skiold, Vaaben og Verge. Kongen spurde, huor Fangen vaar, som eiede disse Vaaben og Verge (huilcke Kongen oc mange fleere vel kiende), oc sagde, han skulde beholdt den Fugl. Der effter drog hand udi Greffuernis Land, huor han brende, roffuet oc Brandskattet Undersaatterne, oc med Byttet drog hand igjen til Sjeland. Men paa den tid formerckte hand Benedicts von Alefelds Hustru at være død, huilcken der haaffde Hintzgaffuel, oc mange Holster at være forsamlede hos Kircken til hendis Begraffuelse. Dennem kom hand uforvarendes ofuer hos Kircken, fangede oc bortførde en heel hob af den fornemste Adel, som boede udi Fyen¹⁾.

Som det fremgaar af det Anforte, har Huitfeld selv, idet han henlagde Begivenheden til Gamborg, følt Trang til at berøre, at i alt Fald en af hans Kilder giver Stedet et andet Navn. Men gaa vi nærmere ind paa Sporgsmaalet om, hvad der er Kilderne til hans Beretning, vil det ses, at ikke én af disse har Navnet Gamborg som Begivenhedens Skueplads. Hans Hovedkilde er aabenbart den ovennævnte sjellandske Krønike, der tidligere kun forelaa trykt netop indtil det Tidspunkt, hvor Krigsbegivenhederne i Efteraaret 1357 omtales, og hvis Fortsættelse indtil Aaret 1363 først blev Almenheden tilgængelig, da Lappenberg fandt den i et Haandskrift i Hamborg og derefter for omtrent 40 Aar siden udgav den i Trykken²⁾. Til Sammenligning hidsætte vi i

¹⁾ Danmarckis Rigis Krønike, Fol.-Udg. I. S. 513 f.

²⁾ I A. L. J. Michelsens og J. Asmussens Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg II. S. 214 ff.

Oversættelse det paagjældende Brudstykke af den nævnte Krønike. «Siden faldt de (3: Holstenerne og de oprørske Jyder) ind i Fyn, fordrev den kongelige Besætning fra Odense og gjorde sig Byen selv skatskyldig. Og derefter belejrede de af al Magt Slottet Brobjerg (*in manu forti castrum Brobjerg circumvallarunt*). Da Kongen hørte dette, blev han vred. Hr. Peder Lavridsson tilligemed hans Broder lod han lægge i Lænker og fængslede desuden nogle Andre, som han havde mistænkte. Efterat der imidlertid var stillet saavel personlig Borgen som Sikkerhed i Penge, tog han de sidste igjen til Naade; men de fire (*sic!*) Førstnævnte beholdt han under Bevogtning, inddrog deres Godser og uddelte deres Len til Andre. Mortensdag satte Kongen over til Fyn for at befri de Belejrede. Først slog han i Fjendernes Paa-syn Flere til Riddere, og derefter angreb han dem med Ryttere og Fodfolk og adspredte hele deres Hær. Mange af dem faldt, mange af Holstens Mægtige saavelsom af Landets egne Sønner paa Fjendens Side bleve fangne. Ogsaa tvende Grever skulle være blevne saarede og fangne. I Kjær og Krat omkom de Fleste (*plurimi periclitati*). Efterat Fjenderne saaledes vare blevne tagne til Fange, slagne paa Flugt og tilintetgjorte, vendte Kongen sig til Byttet, og efter dettes Deling faldt han ind i de Landsdele, som laa under Grevernes Herredømme, herjede dem og tugtede dem med Pengebøder og Brand. Umiddelbart derefter vendte han som Sejrherr med det tagne Bytte og et stort Antal af sine Mænd tilbage til Sjælland.»

Foruden denne Kilde maa Huitfeld have benyttet en Beretning i det iøvrigt som oftest yderst upaalidelige saakaldte *Chronicon Holtzatiæ auctore presbytero Bremensi*, og det maa være hertil, han sigter ved «Holster Krønike». Stedet her lyder i Oversættelse saaledes:

«Ligeledes angreb Kong Valdemar Grev Klavs paa samme Ø Fyn foran Voburgh, hvor Grev Klavs havde slaaet Lejr paa Højen Manbergh og hver Dag med sine Mænd ventede Kongen. Og en Dag, da fornævnte Benedicts (o: B. Alefelds) afdøde Hustru blev begravet og næsten alle Holstenerne vare ilede til Jordefærden, indfandt Kongen, der havde faaet Nys herom, sig med sin Hær, angreb Grev Klavs paa fornævnte Høj Manbergh, tilkæmpede sig Sejr og nedlagde og fangede mange af Holstenerne. Grev Klavs, der i Slaget havde faaet det ene Øje udstukket, blev tilmed selv gjort til Fange af en Stridsmand paa dansk Side. Efter at have berøvet Grev Klavs hans Rustning og taget Løfte af ham om at vende tilbage, gav den, der havde besejret og fanget ham, Greven Lov til at gaa, hvorhen han vilde. Denne, der traf paa en Bekjendt af sig (*reperiens notum sibi*), slap saaledes saaret tilbage fra Valpladsen til Sine. Om Aftenen eller næste Dag, da Kongen efter vunden Sejr vilde vide, hvorledes det var gaaet i Slaget, hvad der var gjort til Bytte og hvem til Fange, indfandt der sig En med Grev Klavs's Værge, Skjold og Harnisk. Da Kongen saa Skjolde-mærket, spurgte han, hvor den var bleven af, der havde baaret denne Rustning, og hvad han hed. Svaret lod: Klavs Holstener fra Rendsborg kaldte han sig. Han gav sig det rette Navn, bemærkede Kongen; men dersom du havde holdt ham fast, havde du været sikrere paa ham. Det sagdes nemlig at være Skik og Brug, at Fyrster, naar de toges til Fange i Felten, selv om de havde lovet at indfinde sig igjen, ikke vare forpligtede hertil, naar de ikke bevogtedes omhyggelig¹⁾).

¹⁾ *Chronicon Holtzatiæ auct. presb. Brem. ed. J. M. Lappenberg*
S. 89 f.

En tredje Kilde, som Huitfeld synes at have kjendt, er endelig enten Detmar eller — hvad der turde være troligere — Corner, der med Hensyn til den her omspurgte Begivenhed som saa ofte ellers ikkun har udskrevet hin. Detmar omtaler Slaget saaledes: «I Vinteren samme Aar havde Grev Klavs af Holsten belejret Slottet Braberch i Fyn; derudenfor laa 200 Holstenere. Kong Valdemar af Danmark vilde undsætte Slottet og drog did med vel 1200 Væbnere (wepener). Der angreb de Holstenerne og slog mange af dem ihjel. Tilsidst bleve de alle gjorte til Fanger undtagen Herrerne (o: Fyrsterne), som slap derfra¹⁾).

Flere end disse Kilder turde der neppe have foreligget Huitfeld²⁾. Den Omstændighed, at han anfører Navnene

¹⁾ Detmars Chronik herausgegeben von Grautoff I. S. 284. Iøvrigt bemærkes, at Detmar (og efter ham Corner i Eccards *Corpus historicum medii ævi* II. S. 1104) henfører Begivenheden til 1362; men denne Angivelse kan aabenbart ikke komme i Betragtning ligeoverfor den samtidige og velunderrettede sjællandske Krønike, der fortæller Begivenheden under 1357, og hører til de Synder mod Kronologien, der hos den ellers saa paalidelige Detmar ikke ere saa sjældne især med Hensyn til Tiden nærmest efter 1350, da den officielle lybske Krønike slipper ham. Angivelsen af det gjensidige Styrkeforhold paa Grevens og Kongens Side hører vistnok ogsaa til det Slags Ting, der ere meget lidet at stole paa, da man i Holsten, hvorfra D. selvfølgelig har sin Kundskab, vistnok har gjort Alt for at besmykke og undskylde sit Nederlag. Den sjællandske Krønike siger jo udtrykkelig, at Belejringen skete *in manu forti*, og det maa jo desuden efter dens Beretning antages, at Belejringshæren ikke alene bestod af Holstenere, men ogsaa af en Del af de oprørske Jyder.

²⁾ Jeg tager her Ordet Kilde i strengere Forstand; thi der er selvfølgelig ingen Tvivl om, at Huitfeld har kjendt og benyttet Alb. Krantz. Denne, der ellers i det Hele følger *Presb. Brem.*, men her overvejende synes at have lagt Detmars eller Corners Beretning til Grund, berører i sin *Saxonia lib. IX. cap. 31* kortelig det omhandlede Slag saaledes: «Paa denne Tid belejrede Grev Klavs af Holsten, der hidtil havde havt Fyn til Pant af Danmarks Konge, med 200 Mand en derværende Borg Bramberg, som havde

paa Peder Lavridssøns Broder og de to andre Adelsmænd, der med Hr. Peder maatte bøde saa haardt for Randers Slots Fald, medens disse ikke findes nævnte i den af Lappenberg udgivne Fortsættelse af den sjællandske Krønike, maa simpelthen forklæres derved, at de ere udfaldne i det af Lappenberg benyttede Haandskrift¹⁾, men have været medtagne i det, Huitfeldt har havt for sig. Beretningen om Grev Hans's Fald i Kampen er vistnok kun en supplerende, men som vi senere skulle se, uheldig Gisning til Forklaring af Krønikens Meddelelse om, at tvende Grever skulle være blevne saarede i Slaget, og Opgivelsen af Tallet paa de faldne Holstenere til 200, turde endelig kun være et Forsøg

vægret sig ved at efterkomme hans Befalinger. Kongen kom over ham og adspredte lettelig en saa ringe Hob, fældede Nogle og tog Mange til Fange. Grev Klavs undslap med Nød og neppe tilligemed nogle faa Andre og mistede der et Øje. — og saa følger Beretningen om, hvorledes han i Henhold til et i Farens Stund gjort Løfte grundede Ahrensboeck Kloster i Holsten. Noget kortere og med lidt Variation i Enkelthederne fortælles Begivenheden i samme Forfatters *Historia regnorum aquilonarium* under Afsnittet *Dania lib. VII. cap. 38.*

¹⁾ At der har været et Hul i dette, fremgaar ligefrem af Ordene (S. 214) *•quatuor primis custoditis•* o. s. v., naagtet der i det Foregaaende kun er nævnt to. Netop den Omstændighed, at dette Hul er udfyldt hos Huitfeldt, turde bestyrke den af Suhm (Hist. af Danm. XIII S. 339 f.) opstillede Gisning om, at det Haandskrift af den sjællandske Krønike, som H. har benyttet, er den af Svaning tagne, paa sine Steder noget forkortede Afskrift, som findes paa Universitets-Bibliotheket blandt Rostgaards Manuskripter (nu Nr. 42. 4to). Her lyder nemlig det paagjældende Sted saaledes: *•Quod rex audiens iratus Petrum Laurensen cum suo fr[at]re Johanne et dom[inum] Jacobum Oluffsen cum suo fr[at]re Olao vincula vit et plures alios militares•*. For Fuldstændigheds Skyld skal det iøvrigt ikke lades ubemærket, at ihvorvel Suhm har fuldkommen Ret, naar han om Svanings Afskrift siger, at *•Haauden er meget vanskelig at læse•*, saa hedder det dog ogsaa her S. 73 meget tydelig: *•in manu forti castrum Brobiorg circumvallant•*.

paa at give Detmars og Corners Anførelse af dette Tal en rimeligere Udtydning, end det hos dem har faaet.

Ingen af Huitfeldts Kilder nævner altsaa Gamborg som det Sted, hvor det omhandlede Slag skal være holdt. Fortsættelsen af den sjællandske Krønike har Brobjerg, Detmar og Corner Braberg, den holstenske Krønike endelig Voburg og Manberg, hvilket sidste Navn maa være det, Huitfeldt i det ham foreliggende Haandskrift har læst Bamberg. Det staar saaledes fast, at Huitfeldt kun ad Gjætningens Vej kan være kommen til Navnet Gamborg. Men har han da ikke maaske gjættet rigtig? er det ikke sandsynligt, at Navnene Brobjerg, Braberg og Manberg til Hobe betegne det allerede i Huitfeldts Tid forsvundne Gamborg Slot? Disse Spørgsmaal maa ubetinget besvares med Nej. Den sjællandske Krønike, hvis ukjendte Forfatter aabenbart har berettet om selvoplevede Begivenheder, der tilmed have ligget meget nær ved Nedskrivelsens Øjeblik¹⁾, og gør det med en Fuldstændighed og Paalidelighed, der paa flere Punkter ad anden Vej kan kontrolleres, lader Kongens Fjender belejre det Slot eller den Fæstning (*castrum*), udenfor hvilken Slaget leveres, og dette selv være fremkaldt ved Kongens Forsøg paa at undsætte de Belejrede — en Opfattelse af Forholdet, hvori den noget yngre Detmar er fuldstændig enig. Men allerede heraf følger, at Slottet ikke kan have været Gamborg. Dette laa jo nemlig som anført helt ovre ved Bredden af Lillebelt i Vends Herred. Men ifølge Forliget paa Nebbegaard af 22de Juli 1348, hvorefter de holstenske Grever Henrik og Klavs overdroge Kong Valdemar den østlige Halvdel af Fyn,

¹⁾ Jfr. f. Ex. S. 217 hos Lappenberg, hvor Annalisten ved at omtale Forliget mellem Kong Valdemar og Hertuginde Ricardis bruger Udtrykket *«guerra durante, quæ ad præsens instat.»*

vedbleve netop Slottene Hindsgavl med Vends og Baag samt Ørkel med Sunds og Salling Herreder at være i Grevernes Besiddelse som Pant for 21,000 Mark Sølv¹⁾. Den Bestemmelse i Forliget, der aabnede Kongen Udsigt til paa visse Betingelser aarlig at faa afskrevet 1500 Mark paa Pantegjælden, havde han allerede inden Afslutningen af Fredstraktaten ved Vindingaa den 26de Juli 1353 udtrykkelig givet Afkald paa²⁾. Og at det ikke senere var lykkedes ham at faa Hindsgavl med dets Underliggende indløst, fremgaar tilstrækkelig af den sjællandske Krønikes af Huitfeld selv efterfortalte Beretning om Valdemars frugtesløse Angreb derpaa efter Erobringen af Langeland i Foraaret 1358³⁾. Men var Vends Herred saaledes endnu 1357 i de holstenske Grevers Værge, hvorledes skulde de da komme i den Nødvendighed at belejre en netop i dette Herred liggende fast Plads? Thi at den ikke i Forvejen kunde være erobret af Kongen, saaledes at det for Greverne gjaldt om en Gjen-erobring, fremgaar deraf, at det maa have været dem og deres Forbundsfæller, der begyndte Krigen⁴⁾. Hertil kom-

¹⁾ Urkunden - Sammlung der schleswig-holstein-lauenburgischen Gesellschaft o. s. v. II. S. 212 ff., sammenholdt med Huitfeld I. S. 496 ff.

²⁾ Se Forliget ved Vindingaa i C. L. E. Stemmanns Geschichte des öffentlichen und Privatrechts des Herzogthum Schleswigs III. S. 16 ff., hvorefter alle gamle Breve mellem Kongen og Greverne blive ved Magt staaende som de var, da de Kong Valdemar in nige breue vppe gheuen hebben.

³⁾ Lappenberg S. 216, jfr. Huitfeld S. 514.

⁴⁾ At nemlig Fortællingen hos *Presb. Brem.* (Lappenbergs Udg. S. 75), jfr. Krantz's *Saxonia lib.* IX cap. 32, om Henneke Limbeks Svende, der som Landevejsrøvere bleve halshugne i Kiel, og om de Følger, denne Henrettelse drog efter sig, ikke vedkommer Fejden 1357, endsige — som Huitfeld vil S. 513 — skulde have afgivet Anledningen til denne, men maa henføres til Aaret 1377, er allerede paavist af Lappenberg i hans Note til *Presb.*

mer, at Krøniken og med den Huitfeld selv først lader Kongens Fjender vende sig mod den omspurgte Borg og paabegynde dens Belejring, efterat de vare trængte ind i den kongelige Andel af Fyn og allerede havde besat Odense, medens de, da de vare komne saa vidt, allerede forlængst havde ladt Gamborg bag sig, ligesom ogsaa den Omstændighed, at Krøniken først, efterat Slaget er vundet og Borgen undsat, lader Kongen drage ind i Grevernes Andel af Fyn. At Huitfeld ogsaa i den sidstantydede Henseende følger Krøniken, uagtet Gamborg laa saa langt mod Vest i den grevelige Halvdel af Øen, som noget Punkt kunde ligge, afgiver et slaaende Vidnesbyrd om, i hvilke Modsigelser han maatte indvikle sig ved sin Gisning om, at det omtalte *castrum* har været Gamborg. Det overbydes dog i saa Henseende deraf, at han maa lade dette Slot blive »forstyrret og ødelagt» ved denne Lejlighed, uagtet Kongens Forsøg paa at undsætte det ogsaa efter hans Fremstilling kronedes med fuldstændigt Held.

Men er det ikke ved Gamborg, at Slaget stod, hvor var det da? Dette Spørgsmaal er ulige vanskeligere at besvare. Foreløbig bemærkes i saa Henseende, at Anførelsen af det mystiske Navn Manberg hos *Presb. Brem.* vistnok kun er begrundet i en Forvexling med det i tyske Kilder angivne Sted for den Træfning Allesjælesdag 1340, hvori Niels Ebbeson faldt. Derimod kunde det i Sammenhæng hermed forekommende Navn Voburg — saafremt det ikke her som ellers simpelthen betyder Faaborg, hvad der kunde have nogen Rimelighed for sig paa Grund af den Forbin-

Brem. a. St., jfr. ogsaa Stemann i *Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg* IX. S. 248.

delse, hvori den uvederhæftige Kronist bringer Slaget mellem Kong Valdemar og Grev Klavs med, hvad der umiddelbart i Forvejen er fortalt om Hagenskov — lede Tanken hen i Retning af det gamle i Valdemars Jordebog nævnte Slot Wordburgh. Da dette imidlertid, hvis ikke alle Julemærker slaa fejl, maa have været at søge i Brenderup Sogn i Vends Herred omtrent der, hvor nu Bondegaaarden Varbergsgaard ligger¹⁾, med andre Ord i den grevelige Andel af Fyn, kan det ikke have været Wordburgh, selv om det ellers endnu har existeret paa hin Tid, der belejredes af Holstenerne og undsattes af Kong Valdemar. Den omspurgte faste Plads maa jo nemlig, som allerede paavist, nødvendigvis have ligget i den Del af Fyn, som 1348 var indløst af Kongen, altsaa i et af følgende 8 Herreder: Odense, Aasum, Bjerger, Lunde, Skam, Skovby, Vinding eller Gudme. I denne Del af Fyn vides der imidlertid i Midten af det 14de Aarhundrede ikke at have ligget andre faste Slotte end Nyborg og Næsbyhoved. At nu den sjællandske Krønikes »Brobjerg« skulde være en Fejlskrivning eller Fejlæsning for Nyborg svarende til de andre af samme Art, der forekomme i Krøniken hos Lappenberg²⁾, er ikke sandsynligt, da som sagt baade Detmar

¹⁾ Efter Diplomet af 25de Juni 1229 (i Nordalbingische Studien I. S. 84 f.) laa vel Wordburgh i den Halvdel af Fyn, *quæ est versus australem plagam*; men ligesom det ifølge Valdemars Jordebog under alle Omstændigheder laa i Vends Herred, saaledes har Werlauff i sin Afhandling »Enkelte Berørelser mellem Danmark og Portugal i Middelalderen« (Antikvariske Annaler for 1852—54 S. 251, Note 1) gjort opmærksom paa, at den sydlige Halvdel i hint Diplom maa opfattes som eustydigt med Øens sydvestlige Syssel, der maa have omfattet Svendborg, Faaborg, Assens og Middelfart, og hin Betegnelse stemmer ogsaa med den ældre nordiske Opfattelse af Himmelhjørnernes Beliggenhed, hvorefter Nord tænktes at ligge nærmere vort Øst.

²⁾ F. Ex. Kanders for Randers, Swønden enten for Sundeved eller Svansen, Comborg for Taarnborg.

og Corner med en ringe Afvigelse have samme Navn (Braberch—Braberg). Og Næsbyhoved, der allerede benævnes saaledes i Aaret 1337¹⁾, vides ingensinde at være forekommet under noget Navn, der kunde ligne Brobjerg, om end det nærliggende Næsbyhoved-Broby maaske kunde lede Tanken hen i den Retning. Hvor i Fyn skulle vi da søge Skuepladsen for den omspurgte Kamp? Aabenbart ved Landsbyen Bro, der nu horer til Brenderup Sogn og Vends Herred, men utvivlsomt ikke turde have gjort det i Middelalderen. I Valdemars Jordebog findes nemlig «Bro» tilligemed «Scogby» og «Oræ» opført under «Scogbyhæret»²⁾, og paa det af Langebek udkastede Kort over de danske Øer ved Aar 1300³⁾ er Skjellet mellem Skovby og Vends Herreder trukket saaledes, at Bro falder indenfor Grænsen af førstnævnte Herred, idet det ender ved den inderste Vig af en Fjord, der fra Kattegattet skærer sig dybt ind i Landet indtil op imod Brenderup. Om denne Fjord maaske har existeret endnu i første Halvdel af forrige Aarhundrede, siden den ogsaa er afsat paa Erik Pontoppidans Kort over Fyn⁴⁾, skal jeg lade være usagt. Men at den under alle Omstændigheder har været til, bestyrkes i høj Grad ved et Henblik til Lokaliteterne i Brenderup Sogn. Paa min Forespørgsel i saa Henseende har Hr. Pastor Koefoed til Brenderup og Oure meddelt, at Varberggaard ligger mellem to Sænkninger, som ifølge gamle Folks Udsagn begge skulle

¹⁾ Vedel Simonsen Borgruinerne I. S. 23.

²⁾ *Scr. rer. Dan.* VII. S. 524. Mærkelig nok siger Suhm i Noten hertil a. St. S. 582 om Oræ og Brø: «*Mihi ignotæ — erant sine dubio prope villam Skovby, nisi forte per «Oræ» intelligitur parochia Ore, quod tamen vix credo.*»

³⁾ *Scr. rer. Dan.* a. St. ad S. 528.

⁴⁾ Danske Atlas III. ad S. 377.

have været Vige, der gik ind fra Havet op forbi Gaarden. Den dybeste af disse Sænkninger er den østlige eller rettere den nordøstlige, der gennemstrømmes af Brenderup Aa og afskærer Byen Bro med Omliggende fra den øvrige Del af Brenderup Sogn, og højt oppe saavel i denne som i den vestlige Indsænkning har man funden Muslingskaller og andre Levninger af Sødyr, der tyde paa, at Udsagnet om, at Havet har gaaet op i dem, forholder sig rigtig. Det synes herefter temmelig afgjort, at den Vig af Kattegattet, som har fyldt den omtalte nordøstlige Indsænkning i Brenderup Sogn, har dannet Skjellet mellem dette og dets nuværende Annex Oure Sogn eller med andre Ord mellem Vends og Skovby Herreder, saaledes at Bro har ligget indenfor det sidstnævnte. Men er dette saa, da bliver det højst rimeligt, at Valdemar Atterdag, allerede kort efterat han ved Forliget paa Nebbegaard har faaet Besiddelsen af den østlige Halvdel af Fyn, paa Kystskrænten ved Landøbyen Bro som Grændsefæstning mod Grevernes Territorium har anlagt, om ikke just en Borg, saa i alt Fald et Blokhús eller en Skandse, der naturligén har faaet Navnet Broborg eller Brobjerg, at det har været dette, hans Fjender 1357 belejrede og han selv undsatte, og at det har været her, det saakaldte «Slag ved Gamborg» leveredes, som der altsaa turde være al Grund til herefter i Overensstemmelse med den sjællandske Krønike at benævne Slaget ved Brobjerg.

Det er imidlertid ikke alene med Hensyn til Angivelsen af Stedet, hvor den omtalte Kamp skal have staaet, at Huitfeldt turde have fejlet: der er endnu et Par Punkter i hans Fortælling, der trænge til nærmere Belysning. For det Første er Beretningen om, at en Broder til de holstenske Grever Henrik og Klavs ved Navn Hans eller Johan

skal være falden i Slaget, en Fejltagelse. Allerede Biernatzki¹⁾ har gjort opmærksom paa, at der ikke, være sig i samtidige Kroniker eller i Diplomer, er Spor til, at Grev Gert skulde have efterladt sig nogen Søn af dette Navn. Derimod havde han en tredje Søn ved Navn Adolf, der i et Diplom af 4de April 1342 omtales som da endnu mindreaarig (*inennis*). Han nævnes senere udtrykkelig som Søn af Grev Gert eller Broder til Greverne Henrik og Klavs i Diplomer af 27de April 1351, 12te Oktober 1352 samt 28de Juni 1360 og kan altsaa ikke være omkommen i Slaget ved Brobjerg, hvorimod han i alt Fald maa være død før Aaret 1393, da Grev Klavs tæller ham blandt sine afdøde Slægtninge. Naar der derimod i den sjellandske Krønike tales om to Grever, der i hint Slag skulle være blevne saarede og fangne, da kan der nu for det Første efter Beretningen hos *Presb. Brem.* ikke være Tvivl om, at den ene af disse har været Grev Klavs. Og at den anden har været hans nysnævnte Broder Adolf, er der Intet til Hinder for at antage, selv om det skulde være ham, der sigtes til i den Forskrivning paa 1800 Mark Sølv, som den svenske Kong Erik Magnussen den 9de Oktober 1358 udstedte til *«dominis Hinrico, Adolpho et Nicolao, dei gracia Holsacie et Stormarie comitibus»*, da han paa den Tid meget vel atter kunde være udløst af det danske Fangenskab, uanset at det Forlig mellem Kongen og Greverne, som Hertug Barnim af Stettin mæglede, først deklareredes den paafølgende 30te Oktober²⁾.

¹⁾ I sin Afhandling *«Zur Revision der Geschichte des Schauenburger Grafenhauses»* i *Nordalbingische Studien* III. S. 191 f.

²⁾ De anførte Diplomer af 1342, 1351, 1352 og 1360 ere trykte i *Urkunden - Sammlung der schleswig-holstein-lauenburgischen*

Det sidste Punkt hos Huitfeld, ved hvilket der kan rejses Tvivl, er Beretningen om, at Kongen, inden han endnu forlod Fyn — dette maa vel nemlig være Meningen — fik Nys om, at mange af de paa Øen bosatte holstenske Adelsmænd vare forsamlede ved den formentlige Befalingsmand paa Hindsgavl Benedict Alefelds Hustrus Jordefærd, og paa Budskabet herom pludselig faldt over Ligfølget og bortførte mange af Deltagerne som Fanger. Denne Beretning turde vistnok kun være bygget paa det ovenfor anførte Sted af *Chron. Presb. Brem.* I denne sidste fungerer vel den omtalte Jordefærd kun som Anledning til, at Grev Klavs i Slaget ved Brobjerg skal have havt et ringere Antal Mænd hos sig, fordi de andre deltog i hin Sørgehojtid. Men Huitfeld synes for at bringe noget mere Hold i Fortællingen at have udskilt, hvad hist er blandet sammen, og gjør tilmed Benedict Alefeld til Hovedsmand paa Hindsgavl, medens

Gesellschaft o. s. v. II. S. 106 f., 229 f., 438 f. og 240 ff. Med Hensyn til Forskrivningen af 1358, der efter *Scr. rer. Dan.* VII. S. 353 er aftrykt smsts. S. 442, er det iøvrigt neppe hævet over al Tvivl, at den der nævnte Grev Adolf er den samme, som forekommer i de øvrige anførte Diplomer, da der ikke er tilføjet noget *•fratribus•*, og det, hvis det er ham, vilde være synderligt, at han, skjøndt den yngste, blev nævnt foran Grev Klavs. Det kunde muligvis være Grev Johan den Mildes Søn Adolf, der førte samme Titel, idet de tre Grever da uden Hensyn til Familieforholdet maatte antages at være nævnte efter deres indbyrdes personlige Alder. For Fuldstændigheds Skyld bemærkes iøvrigt, at det er en Fejltagelse, naar W. Junghans i Graf Heinrich der Eiserne von Holstein S. 25 antager, at det var Grev Gerts Søn Adolf, der tilligemed Grev Henrik 1362 fungerede som Brudsfører, da Søsteren Elisabeth trolovedes til Herman von Vitzen paa Kong Hakon Magnussøns Vegne, idet Corner kalder den der optrædende Grev Adolf Elisabeths *•patruus•*, og det i den af Junghans selv som Bilag aftrykte Beretning fra Mag. Elard Schonewelt S. 53 hedder *•sin veddere greue Alf•*.

Presb. Brem. umiddelbart før den ovenfor anførte Beretning gjør ham til Grev Klavs's Lensmand paa Hagenskov og lader Kongen belejre ham der¹⁾. At nu for det Første Slægten Alefeld ikke kan have været i Besiddelse af Hagenskov paa den Tid, hvorefter her er Tale, fremgaar deraf, at dette Slot, der i Aaret 1336 af Grev Gert var solgt til den holstenske Adelsmand Ditlev van der Wensinen, først 1360 af denne eller hans Sønner blev tilskjødet Benedict Alefeld²⁾ Men der er heller ikke megen Sandsynlighed for, at nogen Benedict Alefeld 1357 kan have været de holstenske Grevers Befalingsmand paa Hindsgavl. Den ældre Ridder af dette Navn havde da nemlig allerede i mange Aar været Kong Valdemars Mand, fulgt ham paa hans Felttog og Rejser i Tydskland 1349 og 1350, været hans Befuldmægtigede ved Fredsforhandlingerne med Greverne 1353 og modtaget hans Understøttelse i Fejden med Hertug Valdemar af Sønderjylland 1355, ligesom baade han og den yngre Benedict Alefeld optræde som Kongens Mænd ved Udstedelsen af Kallundborg-Recessen af 24de Maj 1360. Det har formodentlig været den yngre Hr. Benedict, der samme Aar erhvervede Hagenskov; men ogsaa efter denne Tid optræder denne som Kong Valdemars betroede Mand og svigter ham først under det almindelige Frafald 1368³⁾. Til Aarene

¹⁾ Lappenbergs Udg. S. 88 f., jfr. S. 70.

²⁾ T. Becker Ældste danske Arkivregistraturer I. S. 112 f., jfr. Vedel Simonsen Samlinger til Hagenskov Slots Historie S. 17 og 19.

³⁾ Jfr. Stemann Beiträge zur Adelsgeschichte i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer o. s. v. X. S. 58 f. og de der anførte Bevissteder, hvortil kan føjes Diplomerne af 16de Juni og 26de Juli 1353 i samme Forf.'s Gesch. des öff. und Privatrechts des Herzogth. Schleswigs III. S. 14 f. og 16 ff. samt *Scr. rer. Dan.* VI. S. 529.

nærmest herefter maa da vistnok Beretningen hos *Presb. Brem.* om Kong Valdemars Belejring af Hagenskov henføres, medens det turde være det sandsynligste, at Huitfeldts Fortælling om Kongens Overfald paa Ligfølget ved Benedict Alefelds Hustrus Jordefærd ingensteds horer hjemme.
